

W dokumentach tych odbijają się zmagania nowego państwa przyjmowanego wrogo, nie tylko przez Niemcy i bolszewicką Rosję, ale także przez Czechy i Litwę... mało znane, zapomniane i niepublikowane dokumenty pokazujące przygotowania podczas Konferencji Paryskiej do Traktatu Wersalskiego, zakulisowe rozmowy dyplomatów, kształtowanie się stosunków Polski z innymi państwami.... materiały pokazujące polsko-niemiecką walkę o Górny Śląsk, Wielkopolskę i Pomorze Gdańskie..Unikatowe materiały pokazują losy wojsk polskich na Wschodzie, nie wyłączając Syberii. Bezценne są raporty mówiące o Armii generała Józefa Hallera we Francji i jej późniejszych walkach w Polsce... materiały dotyczące najważniejszych osób w państwie...począwszy od Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Ignacego Jana Paderewskiego...a także dwaj spokrewnieni ze sobą generałowie Hallerowie Józef i Stanisław, Tadeusz Rozwadowski, Ignacy Matuszewski, Kazimierz Sosnkowski, Maurycy Zamoyski, Eustachy Sapieha i inni.

Uprzejmie informujemy, że zakończona została digitalizacja wszystkich [dokumentów z kancelarii naczelnika państwa](#)

i zarazem naczelnego wodza, którym był Józef Piłsudski. Można teraz do nich dotrzeć drogą internetową z każdego zakątka ziemi. Jest to wielkie ułatwienie dla wszystkich, którzy z najróżniejszych powodów są lub będą zainteresowani historią Polski, Europy i świata w okresie od listopada 1918 do końca 1922 roku. Nie oznacza to jednak, że nie będziemy nadal udostępniać tych dokumentów osobom, które przyjdą osobiście do siedziby Instytutu mieszczącej się na nowojorskim Greenpoincie. Wgląd w nie na miejscu mogą mieć nie tylko zawodowi historycy, badacze z różnych dziedzin i dziennikarze, ale także osoby, które chcą poszerzyć swoją wiedzę historyczną lub dotrzeć do informacji o interesujących je faktach i wydarzeniach. Z kolei osobom nie wiedzącym, jak korzystać z naszych zbiorów w Internecie chętnie pomożemy drogą e-mailową.

Archiwum Adiutantury Generalnej Naczelnego Wodza składa się z 17 tysięcy dokumentów liczących łącznie 40 tysięcy stron. Rzecz jasna uważne przeczytanie ich, czy choćby tylko przejrzanie, będzie łatwiejsze w Internecie niż w siedzibie Instytutu, gdzie trzeba docierać do kolejnych zbiorów zgromadzonych w tekach i wewnętrznych teczkach, by z kolei dotrzeć w nich do potrzebnych informacji. Na podstawie tychże dokumentów można odtworzyć m.in. dzieje nowopowstałego państwa polskiego, wychodzącego z zaborów i I wojny światowej. Widać w nich wielką radość z odzyskania niepodległości oraz wielkie zmagania o kształt odradzającej się Polski, wydzierającej swe terytoria z rąk zaborców i walczącej o uznanie swej suwerenności przez świat. Widać w nich również nieprawdopodobny wręcz wysiłek połączony z równie nieprawdopodobnymi umiejętnościami, by z trzech zaborów stworzyć jak najszybciej sprawnie

funkcjonujące państwo, potrafiące bronić się przed wrogami nacierającymi ze Wschodu, Zachodu i Południa. W dokumentach tych odbijają się zmagania nowego państwa przyjmowanego wrogo, nie tylko przez Niemcy i bolszewicką Rosję, ale także przez Czechy i Litwę, czyli sąsiadów, którzy tak, jak ona uzyskali niepodległość w wyniku postanowień Traktatu Wersalskiego. Nie jest jej sprzymierzeńcem także Wielka Brytania pod rządami Lloyd George'a, obojętnie patrzą na jej los kraje skandynawskie oraz Belgia i Holandia. Francja zaś widzi w niej głównie swego sojusznika w strategii powziętej względem Niemiec i w pewnym stopniu wobec Związku Sowieckiego. Odradzającą się Polskę popiera Ameryka na czele z jej prezydentem Wilsonem, ale jest ona daleko a nieustające zagrożenie ze strony Niemiec i Rosji bolszewickiej całkiem blisko. W tychże dokumentów przebija się również smutna prawda, że wobec nawały bolszewickiej w 1920 byliśmy zupełnie sami, jeśli nie liczyć doradczej i umiarkowanej pomocnej Francuskiej Misji Wojskowej. Fakt, że Polacy uratowali Europę przed inwazją bolszewicką, owszem, docierał do polityków znających imperialne plany Rosji, ale jakoś szybko o nich zapomnieli.

W zdigitalizowanym Archiwum Adiutantury Generalnej Naczelnego Wodza są mało znane, zapomniane i niepublikowane dotychczas dokumenty pokazujące przygotowania podczas Konferencji Paryskiej do Traktatu Wersalskiego, spory między wysłannikami naczelnika Piłsudskiego a członkami Komitetu Narodowego Polskiego, zakulisowe rozmowy dyplomatów, kształtowanie się stosunków Polski z innymi państwami. Są w nich materiały pokazujące polsko-niemiecką walkę o Górny Śląsk, Wielkopolskę i Pomorze Gdańskie oraz napady Czechów na Śląsk Cieszyński, Litwinów na Suwalszczyznę, Ukraińców na Małopolskę Wschodnią. Wiele depeesz, raportów, notatek i sprawozdań dotyczy polsko-ukraińskich walk o Lwów na przełomie lat 1918 i 1919 oraz późniejszych konfliktów na Kresach, nie tylko południowo-wschodnich. Nie brakuje dokumentów relacjonujących walki o Wilno i Wileńszczyznę oraz jej zajęcie najpierw przez wojska komendanta Piłsudskiego a potem generała Żeligowskiego. Pokazują one te dramatyczne wydarzenia z różnych punktów widzenia, nie wyłączając reakcji światowych. W zbiorach dotyczących wojny polsko-bolszewickiej w 1920 roku nie brakuje szkiców i map pokazujących przebieg linii frontu. Bardzo ciekawe, a wciąż nieznane dokumenty mówią o negocjacjach między polskim a sowieckim Towarzystwem Czerwonego Krzyża i późniejszych przygotowaniach do rozmów pokojowych z bolszewikami, zakończonych Traktatem Ryskim. Unikatowe materiały pokazują losy wojsk polskich na Wschodzie, nie wyłączając Syberii. Bezценne są raporty mówiące o Armii generała Józefa Hallera we Francji i jej późniejszych walkach w Polsce. Sprawozdania z Sejmu pokazują jak ścierały się ze sobą wizje nowego państwa i jakie sprawy wymagały natychmiastowej interwencji.

Zbiory Adiutantury obejmują również materiały dotyczące najważniejszych osób w państwie i osób najbardziej zasłużonych dla jego powstania, począwszy od Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Ignacego Jana Paderewskiego. Wśród budowniczych tego państwa są dwaj spokrewnieni ze sobą generałowie Hallerowie Józef i Stanisław, Tadeusz Rozwadowski, Ignacy Matuszewski, Kazimierz Sosnkowski, Maurycy Zamoyski, Eustachy Sapieha, Kazimierz Dłuski, Wojciech Korfanty, Kazimierz Lubomirski, Edward Śmigły-Rydz, bracia Janusz i Wacław Jędrzejewiczowie. Część dokumentów mówi o ich pracy i walce, część z kolei jest napisana przez nich samych. W świetle różnych informacji i zapisów, bardzo kompetentnymi i kreatywnymi osobami okazują się najbliżsi współpracownicy Marszałka Piłsudskiego - Aleksander Prystor, Walery Sławek, Michał Sokolnicki, Kazimierz Świtalski oraz jego osobisty adiutant Bolesław Wieniawa- Długoszowski. W ciekawym świetle widać również polityków i wojskowych zagranicznych, począwszy od wspomnianego Davida Lloyd George'a i marszałka Ferdinanda Focha a skończywszy na George'u Clemenceau i Paulu Prosperze Henrysie. Ci, których interesują meandry wojny Rosjan Białych z Czerwonymi usatysfakcjonują informacje o Piotrze Wranglu, Antonie Denikinie i Borysie Sawinkowie z jednej strony oraz z drugiej o Feliksie Dzierżyńskim, Julianie Marchlewskim, Karolu Radku i samym Leninie. W relacjach o stosunkach polsko-ukraińskich przejawia się najczęściej postać atamana Semena Peltury.

Rzecz jasna w krótkim wprowadzeniu do zdigitalizowanych zbiorów Archiwum Adiutantury Generalnej Naczelnego Wodza nie sposób wyszczególnić wszystkich osób i dokumentów ani nawet tematycznych zbiorów, w których są one umieszczone. Jedno jest jednak pewne nie może tego archiwum pominąć ktoś, kto zajmuje się historią Polski w owych latach 1918-1922 i kogo interesuje pierwszy okres państwa polskiego powstałego w wyniku I wojny światowej z woli narodu i bohaterów, których prowadzili ten naród do walki wyzwoleniczej.

Andrzej Józef Dąbrowski

Artykuł ukazuje się jednocześnie *na stronie Instytutu Piłsudskiego w Ameryce*